

УДК: 373.31

**ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

кандидат педагогічних наук, доцент, Лимарєва Ю. М.,

Цимбал М.В.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна,
Слов'янськ

Цимбал В.В.

Загальноосвітня школа І – Ш ступенів № 26, Україна, Краматорськ

У статті на основі аналізу сучасної науково-методичної літератури досліджено місце навчальних проектів у сучасній шкільній освіті. Розкрито роль проектного навчання у формуванні і розвитку допитливості до дослідницької діяльності молодших школярів. Доведено методичну доцільність застосування методу у початковій школі з метою знайомства школярів з науковою діяльністю. На основі практичного досвіду розкрито можливі, найбільш сприятливі варіанти організації проектної діяльності. Обґрунтовано основні заходи щодо уникнення найбільш поширених помилок при використанні проектного методу у початковій школі. Доведено необхідність розширення проекту за межі заняття та окремої навчальної дисципліни.

Ключові слова: навчальний проект, особистість, співпраця, активність, свідомість, розвиток, наука.

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Y.M. Lymareva, M.V. Tsymbal, V.V. Tsymbal Application of projects for formation of primary students informative activity / Donbass State Pedagogical University", Ukraine, Slavyansk; Secondary school № 26, Ukraine, Kramatorsk

In the article on the basis of modern scientific and methodical literature analysis educational projects' place in modern school education has been studied. The role of project-based learning in the formation and development of younger students' research curiosity has been revealed. Methodological expediency of the method in elementary school with the aim of students' familiarity with scientific activities has been proved. Based on practical experience the most possible and favorable options for project activities have been revealed. The basic measures to avoid the most common mistakes when using project methods in elementary school have been grounded. The necessity of expanding the project beyond classes and individual discipline has been proved.

Keywords: learning project, identity, collaboration, activity, consciousness, development, science

Вступ. Однією з актуальних проблем сучасної початкової освіти виступає залучення школяра до наукової діяльності. Саме початкова школа відповідальна за започаткування системності та наступності у навчанні дитини та зацікавленості малечі.

Для сприяння вирішенню зазначеної проблеми стають в нагоді навчальні проекти. Метод проектів належить до інноваційних педагогічних технологій. Як форма навчання вони засновуються на особистісно-орієнтованому підході, діяльнісному підході та навчанні на високому рівні складності.

Аналіз педагогічної та методичної літератури [4, 7, 8, 9] свідчить про те, що на сьогодні єдиного загального погляду працівників освіти на поставлену проблему не існує, а методичні рекомендації являють собою або суто теоретичне уявлення автора, або опис конкретного навчального проекту на основі власного досвіду його проведення. Така

ситуація дуже замало дає педагогу який вперше має на меті використати такий метод.

Тож на **меті** маємо узагальнити наявний досвід вчителів-початківців, довести вагомість методу проектів у формуванні особистості та загального розвитку дитини у початковій школі, а також окреслити межі варіативних підходів до застосування зазначеного методу.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те що головною метою шкільної освіти є розвиток особистості, то ранній навчальний проект спроможний розкрити дитині шляхи отримання людством наукових знань, показати перспективи розвитку світу в якому особистість перебуває, а також можливість її власного внеску у його розвиток.

Знайомство із наукою учнів початкових класів передбачає не залучення до безпосередньо наукової діяльності, а знайомство з її особливостями, методами та прийомами з метою подальшого їх використання. Саме діти, не переобтяжені інформативно, можуть розглядати ситуацію з різних, абсолютно не пов'язаних між собою точок зору. Саме ця особливість здатна формувати нестандартне та варіативне мислення особистості, а також дає змогу вчителю організувати індивідуальне навчання особистості на високому рівні складності.

Особливістю проектної діяльності молодих школярів є :

- виключна основа на власний досвід: спостереження за подіями та змінами у навколишньому середовищі;
- поелементність дій: розбиття процесу на елементарні дії зрозумілі дитині;
- детальне відпрацювання кожного етапу проекту;

- індивідуальність роботи: кожний етап має бути засвоєний на практичному рівні кожною дитиною;
- формування вмінь роботи у парі виключно на основі взаємодопомоги, а не взаємозаміни;
- обережна підтримка й постійна зовнішня мотивація пошукової активності;
- розвиток особистісних якостей молодшого школяра;
- навчальні предмети природним чином втрачають свій ізольований характер;
- пізнавальні інтереси виявляються через певні емоції: здивування відкриттям, інтелектуальна радість, очікування нового;
- присутність елемента зацікавлення у такій діяльності є одним із її стимулів;
- помірна складність і посиленість завдань;
- практична значущість результатів: здатність бачити можливість для застосування знань у повсякденному житті.

Будучи здатним розвивати дитину у думці, навчальний проект забезпечує підтримку розвитку школяра безперервно у часі. Тут йдеться про підтримку та продовження розвитку учнів у позаурочний час й формування безперервного прагнення особистості до самостійного накопичення знань, а тим самим, і набуття знань, умінь та навичок на основі власного маленького життєвого досвіду та спостережень за навколишнім природним середовищем.

Використання методу проектів у початковій школі дозволяє вирішити череду педагогічних задач:

- формування свідомого підходу до отримання знань,
- самостійності у здобутті знань,
- набуття вмінь працювати в парі, групі, команді та колективі [9].

Саме під час виконання проекту особистість стикається з чередою взаємопов'язаних запитань теоретичного та практичного характеру, які вимагають максимальної активізації розумової діяльності, взаємодії та співпраці. Більше ніж де, у проекті реалізується ідея співробітництва учителя та учня, учня та учня, учня та колективу. Окрім того, такі елементарні навички стануть відправною точкою для формування елементарних вмінь аналізу результатів власної діяльності та відповідальності за ці результати.

Перспектива такого підходу у тому, що згодом мотивувати особистість до діяльності буде не лише інтерес чи зацікавленість, як це буває зазвичай, але й відчуття задоволеності від результатів власної діяльності. Така мотивація, в свою чергу, дозволить формувати в подальшому розвиток критичного мислення, здатність до творчого, нестандартного вирішення навчальних проблемних ситуацій [3, 6].

Нажаль, сьогодні далеко не всі учителі початкової школи оцінюють доцільність навчального проекту та здатні якісно його організувати. Навчальний проект докорінно змінює роль викладача: із носія знань він трансформується в особистість, яка організовує безперервну навчальну діяльність ввіреної йому особистості, засновану на її пізнавальній діяльності дослідницького, пошукового, творчого характеру. Особистий досвід свідчить про те, що навчальні проекти вимагають від учителя більш докладної підготовки ніж до звичайного уроку. Для успішного виконання такої ролі вчитель має бути компетентним не лише у своїй галузі, але й у інших, які мають спільні точки або, тим паче, перетинаються чи крокують на освітній ниві пліч о пліч.

Характерною особливістю початкової школи є те, що реалізація проектів на базі вивчення природничих дисциплін може бути найбільш плідною, бо саме на цьому поприщі створюється фундамент стійкої

дитячої допитливості, стійкого пізнавального інтересу та, як наслідок, формуються навички самоосвіти дитини. Програмою курсу «Природознавство» вперше передбачено знайомство дитини із поняттями «спостереження» та «дослід» («експеримент»), які є методами наукового пізнання [5].

Виконуючи індивідуальні проекти або беручи участь у групових чи колективних, учні спостерігають світ, проводять дослідження, що виступають першоджерелом дитячої обізнаності та творчості, бо у такий спосіб особистість відкриває для себе світ (самостійно або за допомогою інших).

Слід відзначити, що саме молодші школярі пізнають навколишній світ через череду спроб і помилок та більш ніж хто здатні вигадувати нові «способи пізнання», й, тим самим, давати не аби-який привід для педагогічної активності й винахідливості [1, 2].

Важливість як найранішої підтримки дослідницької діяльності неможна переоцінити. Допоки вік «чомучки» в дитини не закінчився, дорослі мають максимально продуктивно закласти фундамент дослідницької здатності до взаємодії дитини з навколишнім середовищем: згодом ця можливість втрачає перші позиції та знижується продуктивність роботи особистості в цьому напрямку, а відповідно й продуктивність діяльності.

Вік «чомучки» не має бути даремно втраченим. Коли природна допитливість систематично стикається з відсутністю уваги до неї, то вона згасає й відновлення її в подальшому або вимагає надзвичайних зусиль з боку абсолютно усіх учасників навчально-виховного процесу, або взагалі не відновлюється. Тоді мрія про міцний фундамент дитячої допитливості незворотно піде у минуле. Отже, чим раніше дитина добуде навичок власної дослідницької діяльності, тим вище будуть результати.

Навчаючись на власному досвіді та досвіді інших у діяльності та співпраці, особистість з перших же кроків у навчанні отримує безцінний досвід та впевненість у власні сили, та можливості бачити та аналізувати продукти власної діяльності, а в подальшому, формулювати мету й завдання, винаходити шляхи розв'язання й вирішення проблем.

Також доцільно акцентувати увагу на інформаційній дозованості проекту. Учителя не повинно «заносити»: заздалегідь визначена лінія має бути чітко дотриманою та аргументованою з педагогічного, психологічного та наукового огляду. Педагогічна активність має проявлятися не більше, ніж її здатні сприйняти діти певної вікової категорії, діяльність над проектом має бути:

- сумісною з викладачем, посильною та зрозумілою для учнів,
- підтримувати самостійну позакласну та позаурочну активність дитини.

Особливістю навчальних проектів у початковій школі є те, що вони однозначно проводяться за допомогою дорослого (вчителя або батьків). Таким чином, самостійність учня стає під пильний нагляд дорослого, але й спирається на його допомогу та підтримку. Беручи до уваги, що вік дитини вимагає присутності поруч дорослого, то вважаємо за доцільне акцентувати увагу на необхідності батьківської обізнаності у технічних та методичних аспектах проекту. Тому особливою перевагою навчального проекту є його трансформованість (повна або часткова) у домашні умови, а тим самим і активне залучення батьків до участі у навчанні дитини [2].

На основі власного досвіду роботи у початковій школі та досвіду використання методу проектів вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що з часом доцільно залучати учнів до планування та підготовки проектів. У такій спосіб педагог уникає такої значної помилки

як затеоретизованість дослідницької діяльності особистості, бо проект стає цікавим перш за все дитині, а практична частина не залишається цілком для домашнього завдання та самостійного виконання.

Варіативність підходів до використання проектів у початковій освіті може бути наступною:

- домашня попередня робота з батьками, та подальше представлення в класі (індивідуальний проект);

- індивідуальна та групова робота в класі під керівництвом вчителя;

- частково-самостійна робота над груповим проектом (якась частина має бути зроблена дитиною вдома, та для завершення проекту і отримання результату діти знову мають об'єднатися в групи);

- колективна робота: увесь клас працює над єдиним проектом, при цьому думка кожної дитини має бути врахована та почута і кожна дитина відповідальна за виконання конкретного етапу (елементу) проекту;

- естафетний спосіб виконання проекту (кожний наступний етап виконується лише за умови завершення попереднього). При цьому над етапами можуть працювати як окрема дитина так і група учнів;

- творчий проект: дитина відображає власну думку від попереднього самостійно відпрацьованого матеріалу, розкриває перспективи власного розвитку, які вона вбачає;

- проекти-змагання або проектні змагання, в основі яких лежать ключові запитання хто? що? де? як? коли? навіщо? Доцільно такі змагання організовувати у такий спосіб, щоб по завершенні була чітко встановлена важливість та вагомість кожного представленого результату [6].

На власному досвіді вдалося встановити такі етапи залучення молодших школярів до наукової діяльності:

1. знайомство із найпростішими приладами та пристроями;
2. відпрацювання елементарних навичок роботи з обладнанням;
3. вирішення найпростіших задач з використанням приладів;
4. виконання творчого завдання, основою якого є раніше вивчений прилад (наприклад: збір загадок, скоромовок, віршів і т. п., створення настінної газети із різними видами годинників або термометрів)

Ще однією важливою вимогою до навчального проекту у початковій школі є те, що кожний учасник має по закінченні отримати позитивну оцінку. В даному випадку, перш за все, має бути оцінений не результат, а активність та діяльність особистості. Це єдиний спосіб забезпечити підтримку пізнавальної активності особистості, мотивувати її самостійність та бажання до практичної діяльності, а також відчуття впевненості у здатності досягнення поставленої мети та відповідальності за власний або колективний результат.

Висновки. На основі вище викладеного матеріалу можемо зробити наступні висновки:

- метод проектів доцільно використовувати у початковій школі,
- проект дозволяє знайомити дитину із науковою діяльністю на рівні, що відповідає віковим особливостям дитини,
- трансформованість дозволяє розширювати або звужувати коло осіб, що будуть задіяні у виконанні проекту та коло питань, які проект може охоплювати своїм змістом,
- виконання засноване на практичній, творчій діяльності дитини,
- взаємозв'язок та співпраця учасників проекту є невід'ємними умовами його організації.

Пошуково-дослідницькі навички дитини є вродженими. Створюючи певні, сприятливі умови, педагог всіляко допомагає природі

проявити себе та максимально вплинути на розвиток дитини. Беручи до уваги те, що потреба до дослідницької діяльності має різний рівень у розвитку особистості, то в колективі це має бути враховано педагогом та створено певні умови для одночасного розвитку активних, гіперактивних та пасивних дослідників.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні методики проведення та розробці матеріалів до проектів націлених на знайомство молодших школярів із основами наукових досліджень у природничих дисциплінах.

Література:

1. Бех І.Д. *Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник* / І. Д. Бех. – К.: ІЗИН, 1998. – 204 с.
2. Галицький О. *Навчаємо і виховуємо / Проектна діяльність у школі* / О. Галицький. – К.: Шк. світ, 2007. – С. 79 – 86.
3. Коваль Л.В. *Сучасні навчальні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник* / Л.В. Коваль. – Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2006. – 227 с.
4. *Метод проектів: особливості застосування в початковій школі: Посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, студентів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів.* – К: Київський міський педагогічний університет ім. Б.Д. Грінченка, 2009. – 42 с.
5. *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи.* – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392 с.
6. Онопрієнко О.В. *Управління проектною діяльністю молодших школярів / Навчання і виховання учнів 4 класу: методичний посібник*

для вчителів / упор. О.Я. Савченко. – К.: Видавництво “Початкова школа”, 2005. – С. 53 – 54.

7. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за ред. О. М. Пехоти. – К.: АСК, 2002. – 255 с.

8. Проекти в початковій школі: тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.

9. Тягло О.В., Цимбал П.В. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі // Початкове навчання та виховання. – Х: Вид. група «Основа», 2008. – № 19 – 21.

References:

1. Bekh I.D. Osobystisno zoriientovane vykhovannia: naukovo-metodychnyi posobnyk / I.D. Bekh. – K.: IZYN, 1998. – 204 s.

2. Halytskyi O. Navchajemo i vykhovuiemo / Proektna diialnist u shkoli / O. Halytskyi. – K.: Shk. svit, 2007. – S. 79 – 86.

3. Koval L.V. Suchasni navchalni tekhnolohii v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk / L.V. Koval. – Donetsk: TOV “Yuhovostok, Ltd”, 2006. – 227 s.

4. Metod proektiv: osoblyvosti zastosuvannia v pochatkovii shkoli: Posib. dlia vchyteliv pochatkovykh klasiv, slukhachiv kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii, studentiv pedahohichnykh fakultetiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. – K: Kyivskiy miskiy pedahohichnyi universytet im. B.D. Hrinchenka, 2009. – 42 s.

5. Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv iz navchanniam ukrainskoiu movoiu. 1 – 4 klasy. – K.: Vydavnychiy dim «Osvita», 2012. – 392 s.

6. Onopriienko O.V. Upravlinnia proektnoiu diialnistiu molodshykh shkolariv / Navchannia i vykhovannia uchniv 4 klasu: metodychnyi posibnyk dlia

vchyteliv / upor. O.Ya. Savchenko. – K.: Vydavnytstvo “Pochatkova shkola”, 2005. – S.53 –54.

7. Osvitni tekhnolohii: navchalno-metodychnyi posibnyk / za red. O. M. Piekhoty. – K.: ASK, 2002. – 255 s.

8. Proekty v pochatkovii shkoli: tematyka ta rozrobka zaniat / uporiad. O. Onopriienko, O. Kondratiuk. – K.: Shkilnyi svit, 2007. – 128 s.

9. Tiahlo O.V., Tsymbal P.V. Proektni tekhnolohii: osoblyvosti vprovadzhennia u pochatkovii shkoli // Pochatkove navchannia ta vykhovannia. – Kh.: Vyd. hrupa «Osnova», 2008. – S. 19 – 21.